

بسم الله الرحمن الرحيم

1

آسیب شناسی سند چشم انداز

۱۴۰۴

حسین آرامی

ابان ۱۴۰۳

آسیب شناسی سند چشم انداز - فهرست مطالب

- مقدمه
- مرور ادبیات
- آسیب شناسی فرایند تدوین
- آسیب شناسی متن
- آسیب شناسی فرایند تبیین و ترویج
- آسیب شناسی فرایند اجرا
- آسیب شناسی نظام نظارت
- نتیجه گیری و پیشنهاد

● سند چشم‌انداز ۲۰ ساله در کشور ما بر اساس شش چالش استراتژیک طراحی شده است:

۱. گذار ایران اسلامی از توسعه‌نیافتگی به توسعه‌یافتگی یا توسعه‌نیافته ماندن آن
۲. بقای عزت‌مند نظام جمهوری اسلامی یا تضعیف و براندازی آن
۳. تداوم انقلاب اسلامی بر اساس اندیشه‌ی امام خمینی رضوان‌الله‌علیه یا توقف آن
۴. چگونگی تعامل ایران اسلامی با پروسه‌ی جهانی‌شدن یا پروژه‌ی جهانی‌سازی
۵. پذیرش هژمونی جدید آمریکا در جهان و منطقه یا همگرایی اسلامی و منطقه‌ای
۶. بیداری اسلامی مسلمانان در جهان یا ایجاد انحراف در نهضت‌های بیداری‌بخش با جریان‌های رادیکال و واپسگرا

● سند چشم‌انداز با بررسی این شش چالش گفته است در افق سال ۱۴۰۴ هجری شمسی ایران کشوری است:

- ۱- توسعه یافته ۲- با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه ۳- با هویت اسلامی و انقلابی، ۴- الهام‌بخش در جهان اسلام و ۵- با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل.

• جامعه‌ی ایرانی در افق چشم‌انداز چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت:
ویژگی اول :

1- توسعه یافته، 2- متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود، 3- متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی، 4- با تأکید بر مردم‌سالاری دینی، 5- عدالت اجتماعی، 6- آزادی‌های مشروع، 7- حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و 8- بهره‌مندی از امنیت اجتماعی و قضایی.

ویژگی دوم :

1- برخوردار از دانش پیشرفته، 2- توانا در تولید علم و فناوری، 3- متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه‌ی اجتماعی در تولید ملی. 4- امن، 5- مستقل و مقتدر 6- با سامان دفاعی 7- مبتنی بر بازدارندگی همه‌جانبه و 8- پیوستگی مردم و حکومت.

ویژگی سوم :

1- برخوردار از سلامت، 2- رفاه، 3- امنیت غذایی، 4- تأمین اجتماعی، 5- فرصت‌های برابر، 6- توزیع مناسب درآمد، 7- نهاد مستحکم خانواده، 8- به دور از فقر، 9- تبعیض و 10- بهره‌مند از محیط زیست مطلوب.

مقدمه

5

ویژگی چهارم:

- 1- فعال، 2- مسئولیت‌پذیر، 3- ایثارگر، 4- مؤمن، 5- رضایت‌مند، 6- برخوردار از وجدان کاری، 7- انضباط، 8- روحیه‌ی تعاون و سازگاری اجتماعی، 9- متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و 1- مفتخر به ایرانی بودن.

ویژگی پنجم:

- 1- دست یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه‌ی آسیای جنوب غربی (شامل آسیای میانه، قفقاز، خاورمیانه و کشورهای همسایه) 2- با تأکید بر جنبش نرم‌افزاری و 3- تولید علم، 4- رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی، 5- ارتقاء نسبی سطح درآمد سرانه و 6- رسیدن به اشتغال کامل.

ویژگی ششم:

- 1- الهام‌بخش، 2- فعال و مؤثر در جهان اسلام 3- با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، 4- توسعه‌ی کارآمد، 5- جامعه‌ی اخلاقی، 6- نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، 7- تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای بر اساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی(ره)

ویژگی هفتم:

- 1- دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان بر اساس اصول 2- عزت، 3- حکمت و مصلحت

- اکنون که در سال پایانی سند چشم انداز هستیم آیا می‌توانیم تحلیلی از چرایی تحقق نیافتن اکثر اهداف سند ارائه دهیم؟
- آیا اهداف این سند فاصله‌ای ژرف با واقعیت دارد؟
- در تبیین و ترویج کاستی وجود داشته است؟
- مشکل در فرایند اجرا بوده است؟
- مشکل در فرایند نظارت بوده است؟
- نتیجه را می‌توان معلول عملکرد دولت‌ها دانست؟
- براساسی دلایل عدم تحقق چشم انداز کدامند؟
- امروز باید صریح‌تر و روشن‌تر بگوییم چرا به‌رغم این سند که ظاهراً مشارکتی و همه‌جانبه بوده، کشور به اینجا رسیده است؟

آسیب شناسی سند چشم انداز - مرور ادبیات

- برای چشم انداز در زبان انگلیسی از واژه های **outlook - Landscape vision** - **Perspective** در زبان فرانسوی کلمه **La Prospective** استفاده می شود که به معنای **رویکرد دورنگر** است در زبان عربی کلمه **رویا** را معادل چشم انداز بکار میبرند
- چشم انداز یک سند بالادستی و کلان است که تصویری واقع نگرانه، مطلوب و مورد انتظار از آینده را ترسیم می کند.
- سند چشم انداز به عنوان برنامه ی کلان ۲۰ ساله، سندی فرادولتی و محصول کار متراکم و صحیح کارشناسی است و باید به عنوان یک میثاق در همه ی قانونگذاری ها، برنامه ریزی ها و فعالیت ها مورد توجه کامل قرار گیرد و هر برنامه و فعالیتی که در جهت سند چشم انداز نیست، اصلاح شود
- چشم انداز یک فضای آرمانی را ترسیم می کند که در واقع یک برش زمانی از قانون اساسی است. یعنی می توان گفت چشم انداز جمهوری اسلامی ایران یک فضای آرمانی است که نظام «می تواند» و «باید» در چهارچوب زمانی ۲۰ ساله محقق سازد.
- «می تواند» یعنی این که چشم انداز «واقع نگرانه» و «تحقق پذیر» است، البته تحقق آن با یک تلاش معمول ممکن نیست، بلکه یک همت و کار مضاعف می طلبد

آسیب شناسی سند چشم انداز - مرور ادبیات

- چشم انداز در واقع عبارت است از آرمان قابل دستیابی جامعه در یک زمان بلند مدت، که متناسب با ارزش ها و آرمان های نظام و مردم تعیین می گردد.
- چشم انداز بیست ساله، تصویری از ایران آرمانی آینده است
- چشم انداز عاملی است که باید هر یک از مؤلفه های اصلی جامعه را جهت داده و اهدافشان را تعیین کند و از سوی دیگر، مجموعه عوامل را به هم پیوند دهد و از آن ها نظامی سازگار بسازد
- چشم انداز یک سند بالادستی و کلان است که تصویری واقع نگرا نه، مطلوب و مورد انتظار از آینده را ترسیم می کند.
- چشم انداز یعنی تصویری از آینده ی خودمان که هدایت گر ما به سوی هدف هایمان باشد. ما باید یک نقطه ی هدایت کننده بسازیم؛ یک تصویر بزرگ که هر زمان سرمان را بلند می کنیم تا جایی را نگاه کنیم یا به کاری مشغول شویم، آن تصویر را ببینیم، یک تصویر بزرگ که برای هر گونه تفکر، برنامه و عملکرد اجرایی الهام بخش و راهنما باشد.

آسیب شناسی سند چشم انداز- مرور ادبیات

- چشم انداز با ویژگی های: آینده نگری، ارزش گرایی، واقع گرایی و جامع نگری می بایستی در افق بیست سال آینده در بردارنده و موجد امور زیر باشد:
 - وفاق ملی بر اساس نیازهای جامعه
 - رفع ضعف ها و تهدیدها
 - قابل دستیابی در هر زمان و کمیت پذیر بودن
 - تصویر ممکن از اهداف مطلوب
 - تعیین تصویر آینده کشور به گونه ای شفاف در مقطع زمانی چشم انداز
- چشم انداز ارایه گزاره های خردمندانه در باره آینده و کمک به پاسخ گویی به چالش های آینده است
- هدف از تدوین چشم انداز این است که تمام ایرانیان - اعم از زن و مرد- در هر زمینه ای که فعالیت می کنند، خود را در حال تلاش برای رسیدن به اهداف چشم انداز و از بین بردن بی عدالتی ببینند.

آسیب شناسی سند چشم انداز - مرور ادبیات

- تنظیم اسناد راهبردی دارای اهمیت بسیار بالایی است. در رأس این اسناد راهبردی، چشم‌انداز قرار دارد. یک چشم‌انداز قوی، چارچوب فکری مشترکی را برای همه فراهم می‌کند تا تصویر یکسانی از آن‌چه در آینده می‌خواهیم برسیم به وجود آید.
- برای بخش‌های حاکمیتی، چشم‌انداز، یک سند الزام‌آور است اما برای بخش‌های غیردولتی (شامل بخش خصوصی، بخش تعاونی و بخش عمومی غیردولتی) چشم‌انداز یک راه سودآور باید باشد. به عبارت دیگر بخش‌های خصوصی باید در یک روند طبیعی و منطقی چشم‌انداز را انتخاب کنند و خود را در مسیر آن قرار دهند.
- می‌گویند رهبران حکمرانی موفق، رهبرانی هستند که از امروز شروع به ساختن فردا می‌کنند. به این می‌گویند فرصت چشم‌انداز. به تعبیر غربی‌ها «آینده الان است.»
- چشم‌انداز برآیند دو بردار واقعیت و آرمان است. پای در واقعیت و چشم به آرمان

آسیب شناسی سند چشم انداز- مرور ادبیات

- مهمترین ویژگی های چشم انداز:
 - بسیار ارزشمند بوده و بر ارزش های اساسی جامعه تاکید نماید .
 - جزییات چشم انداز به خوبی تبیین شده باشد (شفاف باشد) .
 - قادر به هدایت و هدف گذاری مناسب باشد .
 - تصور آن برای اکثریت اعضای جامعه یکسان باشد .
 - قدرت انگیزش داشته و منجر به عمل و تحرك و پویایی شود.
 - افراد جامعه رسیدن به آرزوهایشان را در گرو تحقق آن بدانند.
 - از واقعیات دور نباشد به گونه ای که غیر واقعی و ایده آل گرایانه به نظر برسد.

آسیب شناسی سند چشم انداز-فرایند تدوین

12

- حدود چهار هزار نفر(ساعت) در سازمان برنامه و وزارتخانه‌های دیگر روی برنامه پنجم قبل از انقلاب تا سال ۱۳۸۲ کار کردند
- مجمع نیز کمیسیون خاصی را از اعضای خود مأمور تدوین این چشم‌انداز نمود و طی یکسال، چشم انداز پیشنهادی با برگزاری چهل جلسه کمیسیون مزبور و با کمک گروه‌های زیر تدوین گردید:

1. گروه کارشناسی «چشم‌انداز» در دبیرخانه مجمع تشخیص

2. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

3. گروه تدوین استراتژی توسعه صنعتی کشور

• ضعف در استفاده از ظرفیت نخبگانی و کارشناسی کشور

در میان بعضی این باور وجود دارد که در تهیه و تدوین سند چشم‌انداز، از نظریات کارشناسی موجود در کشور به گونه‌ای بهینه استفاده نشده است و اگر طراحان سند، آن را بعد از قانون اساسی، سند ملی دوم می‌خوانند، بهتر بود در تهیه و تدوین آن، از نظریات کارشناسان بیشتری - نه فقط از سه دستگاه و تعدادی از اعضای مجمع تشخیص مصلحت و کمیسیون مربوطه - استفاده می‌شد. لذا می‌توان معتقد بود که مجمع تشخیص مصلحت در تهیه این چشم‌انداز از ظرفیت‌های فکری کشور استفاده و بهره‌گیری لازم را نبرده است.

• رویکرد لوکس و انقباضی

چشم‌انداز برای اولین بار انجام شد، از حالت یک فعالیت بسیار ضروری و مهم و تعیین کننده، تبدیل به یک فعالیت نسبت لوکسی شد که در عرصه‌های آکادمیک بیشتر مورد استقبال قرار می‌گیرد تا در عرصه‌های کاربردی

آسیب شناسی سند چشم انداز-فرایند تدوین

14

- **بی توجهی به دانش آینده پژوهی**
هدفگذاری ها عمدتاً براساس عملکرد در گذشته نزدیک صورت گرفت و نه براساس روشهای آینده پژوهی و شناخت و ملاحظه عدم قطعیت های پیش رو
- **ضعف زمینه های اجرایی و ضمانت اجرا**
نداشتن الزامات اجرایی و پیوست راهنمای تحقق اهداف باعث گردید راه برای تعدد برداشت و اعمال سلیقه باز شود.
- **نداشتن نداشت نهادی و تقسیم کار ملی**
مشخص نبودن نقش و سهم ارکان حکمرانی در تحقق هرکدام از اهداف و مسئولیت اصلی به سردرگمی و مسئولیت گریزی کارگزاران منجر میشود.
- **تصمیم گیری در لایه های کاملاً سیاسی**
اسنادی مانند چشم انداز بیست ساله، چون در لایه های کاملاً سیاسی مورد بررسی و تصمیم گیری قرار می گیرد، رویکرد و محتوایش هم خیلی تأثیرپذیر از یک چنین سبکی تهیه و تنظیم شده است. وجه اشتراک این کار با چشم انداز، شاید خیلی وجه اشتراک قوی نباشد.

آسیب شناسی سند چشم انداز - متن چشم انداز

15

• کلی‌گویی

- جهت‌گیری‌ها و راهبردهای اقتصادی، صنعتی، تمدنی و فرهنگی در سند به خوبی تعریف نشده است.
- معلوم نیست الگوی اقتصادی کشور، آینده صنعت بیمه و بانکداری کشور چگونه است؟
- صنعت و کشاورزی و فن‌آوری‌های جدید چه جایگاه سلسله مراتبی نسبت به یکدیگر خواهند داشت؟
- موضوع با اهمیت «خودکفایی اقتصادی» و ترجیحاً «خودکفایی در محصولات استراتژیک» چه وضعیتی خواهد داشت؟
- میزان اتکا به صادرات نفتی و میزان استحصال آن چگونه خواهد بود؟
- آیا در بیست سال آینده، اقتصاد کشور همچنان تک محصولی است؟ یا صادرات صنعتی و کشاورزی بر صادرات نفتی خواهد چربید؟

آسیب شناسی سند چشم انداز - متن چشم انداز

- **بی توجهی به حوزه ایران فرهنگی**

برخی از نظریه پردازان و صاحبان اندیشه بر این باورند که ایران می‌بایستی در راستای راهبردهای تمدنی خویش، می‌بایستی متوجه حوزه تمدنی فارسی زبان خویش در آسیای میانه و افغانستان شود و حداقل توجه به حوزه تمدنی را با عنایت بیشتری دنبال کند، این در حالی است که در سند چشم‌انداز از اینگونه راهبردهای تمدنی خبری نیست

- **بی توجهی به عدالت در کلیه ابعاد آن (تاکید صرف بر عدالت اجتماعی)**

معلوم نیست چرا در چشم‌انداز فقط بر بعد اجتماعی عدالت تأکید شده است و جا داشت به جای «عدالت اجتماعی» از واژه «عدالت در کلیه ابعاد آن» استفاده می‌شد. به عنوان مثال یکی از ابعاد عدالت، «عدالت سیاسی» است. عدالت سیاسی به معنای کاربرد مصداقی اصل عدل در عرصه‌های نظری و عملی سیاست بوده و با روش تولید و توزیع عادلانه قدرت سیاسی در ارتباط است

آسیب شناسی سند چشم انداز - متن چشم انداز

• غفلت از مؤلفه‌های سیاسی یا دارای بار سیاسی

برخی از مؤلفه‌های سیاسی و یا با بار سیاسی، که بسیار نیز حایز اهمیت هستند، در سند چشم‌انداز مورد غفلت واقع شده‌اند که از این قرارند:

الف) سیاست صلح‌آمیز هسته‌ای و پرداختن و یا زمینه‌سازی دستیابی به انرژی‌های نو.

ب) فن‌آوری اطلاعات و دولت الکترونیک.

ج) کمرنگ شدن حکمرانی ملی با تحولات فناوری.

د) صنعت بی‌بدیل گردشگری، باتوجه به جاذبه‌های بی‌نظیر جهانی

ه) حوادث غیرمترقبه و چگونگی مقابله و ارائه راهبردهای ایمن‌سازی

آسیب شناسی سند چشم انداز - فرایند تبیین و ترویج

18

• رویکرد پروژه ای

اواخر آبان چشم‌انداز تصویب شد و در آذرماه به مدت ۱۰ روز تلویزیون پرچم ایران را نشان می‌داد و یک موزیک مارش‌گونه می‌زد که چشم‌انداز بیست‌ساله این است و شروع به خواندن می‌کرد. به کل ائمه جمعه ابلاغ شد در تمام نماز جمعه‌ها سند چشم‌انداز را بگویند. دو هفته همه در نماز جمعه‌ها درباره سند چشم‌انداز صحبت می‌کردند. سکه ضرب شد و بعد دیگر هیچ. یعنی اولاً فقط به سطح عمومی پرداخته شد و از دیگر سطوح مثل کارگزاران تصمیم ساز و تصمیم گیر، اساتید دانشگاه و حوزه، دست اندرکاران حوزه های تخصصی غفلت شد، ثانیاً کوتاه مدت مثل یک پروژه دو هفته ای در حالیکه چشم انداز باید در پروسه گفتمان سازی و بطور مستمر تبیین و ترویج گردد تا مرحله نیل به اجماع.

• غفلت از اهمیت گفتمان سازی

رویکرد نخبه گرایانه از یکسو و نگاه از بالا به پایین، برآمده از انس با فرهنگ حکومت کردن به جای حکمروایی، دست اندرکاران را از اهمیت گفتمان سازی به عنوان فرایند و بستر اجماع غافل کرد. گفتمان سازی تقریباً در هیچکدام از سطوح کارگزاران، نخبگان علمی و پژوهشی، نخبگان حرفه ای و تخصصی و نهادهای مردم نهاد و سطح عمومی جامعه صورت نگرفت.

• بی توجهی به ظرفیت حوزه هنر ، ادبیات و رسانه

هنر و ادبیات از موثرترین ابزارها برای همراه سازی جامعه بویژه در سطح عمومی با اهداف چشم انداز است. امروز با تحولات فناوری و گسترش شبکه های اجتماعی اطلاع رسانی و ارتباط با اقشار مختلف جامعه و لذا ایجاد اقناع و وفاق اسان تر شده است.

• ضعف در اجماع سازی

شاید یکی از ایرادات این بود که اجماعی در مردم به وجود نیامد. به اعتراف خود طراحان، درصد بالایی از مردم و نخبگان، از محتوای سند چشم انداز بی خبرند و زمینه اجماع سازی و سندیت ملی بخشیدن به آن، چندان مهیا نبوده است.

مهمترین کارکرد اسناد راهبردی در یک نظام بزرگ و پیچیده ایجاد همسویی است. دو تن از محققان برای تبیین مفهوم همسویی از استعاره‌ی مسابقه‌ی قایقرانی استفاده کرده‌اند که چگونه اجرای تاکتیک‌های مستقل و جداگانه از سوی هر پاروزن در مسابقات قایقرانی که هر قایق چند پاروزن داشته، علی‌رغم توانمندی هر کدام از اعضای تیم در نهایت وضع نامطلوبی ایجاد کرده و منجر به شکست شده است. نقش آفرینان عرصه‌ی حکمروایی نیز همانند پاروزنان قایق هستند. زمانی می‌توان انتظار موفقیت داشت که تلاش‌های آن‌ها همراستا باشد.

• ضعف گفت‌وگو

آنچه در ایران غایب بوده گفت‌وگو برای توسعه بوده و متأسفانه در پنجاه سال اخیر هم با یک گسست جدی مواجه بودیم. این گسست را در ابعاد مختلف هم به شکل افقی و هم عمودی می‌توانیم ببینیم. هیچ گفت‌وگوی مستمری بین اندیشه‌ورزان در هیچ دوره‌ای شکل نگرفته است. درواقع تمام رفتار ما در تغییر سیاسی دولت‌ها، حتی در یک نظام سیاسی مثل نظام جمهوری اسلامی، به انکار گذشته و نادیده گرفتن دستاوردهای دولت‌ها که انباشت دانش و تجربه بشری متعلق به این جامعه بوده منجر شده است.

سازمان‌دهی اجرایی و تقسیم کار و شکل‌گیری گفتمان بر اساس مفاهیم است که ایجاد می‌شود. وقتی هیچ تصویر روشنی از مفاهیم وجود ندارد، طبیعی است که نمی‌توان در انتظار شکل‌گیری نظام‌های اجرایی متناسب با آنها بود. مهم‌ترین جایی که باید گفت‌وگو شود رسانه‌ها، دانشگاه‌ها و احتمالاً نهادهای مدنی است.

• فقدان نقشه‌ی راه

از آن جا که سند چشم‌انداز در پی ترسیم یک فضای آرمانی است، تبدیل آن به یک عمل جامع و مجموعه انتظارات متقابل حاکمیت و مردم نیازمند طی مراحل است که در نهایت، این مراحل به طراحی یک نقشه‌ی راه منتهی شود

• سلیقه دولت ها

واقعیت اینست که دولت های مختلف حسب سلیقه سیاسی و ذایقه روسای جمهور نظرات خود را در قالب بودجه های سالانه ، مصوبات دولت و کنشهای سیاسی داخلی و خارجی اعمال میکنند.

• رویدادهای منطقه ای و جهانی

همانگونه که در ادبیات آینده پژوهی هم وجود دارد علاوه بر روندها، رویدادها هم در شکل دادن به آینده موثرند. رویدادهایی مثل تحریم اقتصادی، تغییر اقلیم، وضعیت جنگی، آشوبهای داخلی و.... که باعث تغییر اولویت ها ، برجسته شدن موضوعات روزمره و به محاق رفتن مقولات راهبردی میگردد.

آسیب شناسی فرایند اجرا

22

• ساختارهای معیوب

از برنامه اول عمرانی کشور در قبل از انقلاب تا امروز تاکید شده است که برای نیل به توسعه نیاز به تحول در ساختارهای اداری داریم. و البته تحول ساختارهای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی ولی بدلائل مختلف این امر تحقق نیافته است.

• باور و توانمندی کارگزاران

از آنجا که بخش عمده ای از بار تحقق اهداف چشم انداز بر عهده کارگزاران نظام در سه قوه میباشد لذا اولاً شناخت و باور به محتوی و اهداف چشم انداز و ثانیاً توانمندی برآمده از شایسته سالاری مدیران، کارشناسان و سایر کارگزاران شرط لازم است.

آسیب شناسی سند چشم انداز - نظام نظارت

23

• مشخص نبودن فرایند نظارت

تحقق اهداف چشم‌انداز نیازمند طی یک فرایند صحیح است. باید ضمن اهتمام به طراحی، اجرا و کنترل، با فرایندی صحیح و عادلانه، نتایج حاصل از چشم‌انداز نیز به صورت مستمر رصد شود. یعنی فرایندگرایی و نتیجه‌گرایی توأم، لازمه‌ی تحقق چشم‌انداز است.

• فقدان زمان بندی ارزیابی و بازخورد

باید به گونه‌ای عمل شود که متناسب با دوره‌های مختلف زمانی، اهداف سند چشم‌انداز محقق شود. زمان عنصری گرانبها است و در حرکت به سوی چشم‌انداز باید تمامی لحظات با وسواس مورد توجه قرار گیرند و هرگونه انحراف به سرعت تشخیص داده شده و اصلاح شود. رهبر معظم انقلاب در این باره فرموده اند: اگر بی‌توجه به این سند مهم، ده سال جلو برویم طبعاً در مدت باقیمانده امکان تحقق اهداف چشم‌انداز، دیگر وجود نخواهد داشت، بنابراین باید دولت افرادی را مأمور کند که عاقلانه با تدبیر و تدبیر، به این سؤال اساسی پاسخ دهند که آیا پیشرفت در سند چشم‌انداز متناسب با زمان طی شده بوده است یا نه؟

• پاسخگو نبودن مسئولین

مسئولین در رده های مختلف خود را موظف به پاسخگویی به جامعه در رابطه با عملکرد مدیریتی نمیدانند. ممکن است در لفظ ادعا گردد ولی در عمل پاسخگویی وجود ندارد لذا نه استعفایی در کار است و نه عذرخواهی

آسیب شناسی سند چشم انداز - نظام نظارت

24

• ضعف نظام رسانه ای در پیگیری مطالبه موارد اساسی

رسانه را به این دلیل رکن چهارم دموکراسی خوانده اند که پیگیر حقوق عمومی از اصحاب قدرت باشد و برای این کار نیاز به نظام رسانه ای مستقل، آزاد، مسئولیت شناس و مسئولیت پذیر، شجاع و کارآمد است.

• فقدان مطالبه عمومی

بدلیل ضعف گفتمان سازی و بی توجهی یا عدم توفیق در همراه سازی جامعه با چشم انداز بدیهی است که جامعه نیز توجهی به تحقق یا عدم تحقق آن نداشته باشد و لذا مطالبه عمومی شکل نگیرد.

• ضعف مجمع تشخیص در رصد و ارزیابی عملکرد

تنها نهاد مشخص برای نظارت بر چشم انداز مجمع تشخیص مصلحت بوده است که از ساختار، توانایی و اقتدار لازم برخوردار نبوده است.

• متداول نبودن نظام حسابرسی مدیریت

این که یک مدیر، یک مسئول در طول دوره مسئولیت خود در یک نهاد عمومی چقدر منابع مادی و انسانی در اختیار داشته و چه میزان از اهداف برنامه یا مأموریت خود را محقق کرده است اصولاً رایج نیست و تحویل و تحول مدیریتی به کلید گاو صندوق و... منحصر است.

آسیب شناسی سند چشم انداز - نتیجه گیری

25

- ملاحظه شد که در همه مراحل از تدوین تا نظارت آسیب ها و کاستی هایی قابل اشاره و استناد است و لذا برای تدوین کارآمد چشم انداز دوم توجه به همه کاستی ها و لحاظ تمهیداتی که این بار دیگر بتوان شاهد تدوین دقیق و اجرای موفق سند چشم انداز بود ضروری است.
- مرکز پژوهش های مجلس عوامل عدم دستیابی به اهداف سند چشم انداز را اعلام کرده است از جمله :
 - مشکلات اداری سهم ۳۰ درصدی در عدم تحقق سند چشم انداز داشته است
 - حدود ۱۵ درصد به عدم تسهیل امور مربوط به بخش خصوصی است،
 - شرایط بین المللی و موانع خارجی ۸ درصد از عدم تحقق را باعث بوده اند.
 - عدم وجود زیر ساخت در جهت ارائه خدمات الکترونیکی مناسب

آسیب شناسی سند چشم انداز - پیشنهاد

26

● به لحاظ روش:

- رویکرد فراگیر و مشارکت لایه‌های مختلف جامعه
- استفاده حداکثری از ظرفیت نخبگانی و کارشناسی کشور
- توجه به دانش آینده پژوهی و بکارگیری روشهای آن

● به لحاظ محتوی :

- اجتناب از گزاره های کلی و اتکا به گزاره های سنجش پذیر
- توجه به حوزه ایران فرهنگی
- توجه به عدالت در کلیه ابعاد آن (اجتناب از تاکید صرف بر عدالت اجتماعی)
- توجه به مؤلفه‌های سیاسی یا دارای بار سیاسی مثل سیاست صلح‌آمیز هسته‌ای ، فن‌آوری اطلاعات و تاب‌آوری

آسیب شناسی سند چشم انداز - پیشنهاد

27

- تحول الگوی توسعه‌ی ایران از «منابع‌پایه» به «دانش پایه»
- نگاشت نهادی و تقسیم کار ملی برای اجرایی شدن سند
- کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای و نابرابری‌های اجتماعی
- گسترش حوزه نفوذ فرهنگی کشور و داشتن موقعیت فرهنگی برتر
- سیاستگذاری واقع بینانه و دیپلماسی فرهنگی هوشمندانه
- تکوین و تحکیم جغرافیای فرهنگی ایران
- حرکت شتابنده‌ی هوشمندانه در تعامل با مسائل منطقه‌ای
- تحول نظام آموزشی به نظام خلاق، نوآور و مبتکر
- نیل به موقعیت تولیدکننده‌ی علم و نوآوری و داشتن مرجعیت علمی

آسیب شناسی سند چشم انداز - پیشنهاد

28

- به لحاظ تبیین و اجماع سازی :
 - توجه به اهمیت گفتمان سازی و اتخاذ رویکرد پرو سه ای
 - توجه به ظرفیت حوزه هنر ، ادبیات و رسانه در اجماع سازی
 - توسعه گفت‌وگو و جریان یافتن در سطوح مختلف جامعه
 - تبدیل اهداف چشم انداز به مطالبه عمومی

آسیب شناسی سند چشم انداز - پیشنهاد

29

● به لحاظ اجرا

- تدوین نقشه‌ی راه تحقق
- تحول ساختارهای اداری، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی
- اصلاح الگوی مدیریت کشور از الگوی «متمرکز، دولتی، بروکراتیک، رانتهی و غیر حرفه‌ای» به «غیرمتمرکز، مشارکتی، مولد و حرفه‌ای»
- تقویت باور و توانمندی کارگزاران
- تحول سبک زندگی از سبک مصرفی غربی به سبک زندگی تولیدی و معنوی
- پیش بینی ضمانت اجرا

● به لحاظ نظارت

- تدوین فرایند نظارت
- تعیین زمان بندی ارزیابی و بازخورد
- پاسخگو بودن مسئولین
- نقش پررنگ نظام رسانه ای در مطالبه موارد اساسی
- اجرایی شدن نظام حسابرسی مدیریت

گر در طلب گوهر کانی ، کانی
ور در پی عمر جاودانی ، جانی
کوتاه کنم حقیقت مطلب را
هرچیز که در جستن آنی ، آنی